

PRAVNE POSLEDICE NEPLAĆANJA PREMIJE OSIGURANJA

- Zakon o obligacionim odnosima i Prednacrt Građanskog zakonika Srbije -

U V O D

Ugovor o osiguranju po zakonu predstavlja dvostranoobavezni i teretni ugovor pa samim tim on proizvodi obaveze za obe ugovorne strane. Ugovarač osiguranja ima obavezu da plati cenu odnosno premiju (doprinos) osiguranja, dok osiguravač preuzima rizik obuhvaćen osiguranjem iz čega proizilazi njegova obaveza na određene novčane isplate ukoliko dođe do ostvarenja osiguranog rizika (naknada štete, osigurana suma, naknada troškova). S obzirom na to može se govoriti o principu uzajamnosti odnosno recipročnosti obaveza ugovarača osiguranja i osiguravača. Upravo glavni cilj ugovora za ugovarača osiguranja jeste da mu u slučaju nastanka osiguranog slučaja bude isplaćena osigurana suma ili naknada iz osiguranja. S druge strane, jedna od njegovih glavnih obaveza jeste plaćanje premije osiguranja.

Premija osiguranja predstavlja bitan element ugovora u skladu sa odredbama Zakona o obligacionim odnosima (ZOO).¹ U slučaju da je osiguranje zaklju-

Iva Tošić, istraživač pripravnik u Institutu za uporedno pravo u Beogradu.

¹ Zakon o obligacionim odnosima- ZOO, "Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja, čl. 902; "... i po oceni Višeg privrednog suda, odredba člana 902. Zakona o obligacionim odnosima izričito predviđa da u polisi mora biti navedena, između ostalog, premija. Prema tome, premija mora biti vrednosno

čeno za tuđ račun premiju je dužan da plati ugovarač osiguranja, a ne osiguranik, dok osiguravač mora primiti premiju od svakog lica koje ima interes da ona bude plaćena.² Međutim, neretke su situacije da ugovarač tu svoju obavezu po dospelosti ne izvrši, što sa sobom povlači određene građanskopravne posledice propisane zakonom.

Izuzetno je važno da ugovorne strane prilikom zaključenja ugovora o osiguranju preciziraju i način uplate premije osiguranja, jer od toga zavisi da li osiguranik u slučaju nastanka osiguranog rizika ima pravo da traži naknadu štete od osiguravača.³ Obzirom da je ugovarač osiguranja pravno neuka strana, neophodno je tu činjenicu uzeti u obzir prilikom propisivanja pravnih posledica neplaćanja premije osiguranja.

Prema pravilima obligacionog prava ukoliko jedna strana ne ispuni svoju obavezu po dospelosti, druga ugovorna strana joj može istaći prigovor neispunjenja. Takođe, kod ovih ugovora može se tražiti raskid zbog neispunjenja. Ova pravila uz određene specifičnosti nalaze primenu kod ugovora o osiguranju.

Ispunjenje obaveze plaćanja premije osiguranja u skladu sa ugovorom i zakonom je uslov za ostvarenje funkcije osiguranja, pa je sasvim razumljivo što se za slučaj da osiguranik propusti da ispuni navedenu ugovornu obavezu, vezuju određene građanskopravne posledice.

U našem pravu ovo pitanje regulisano je odredbama ZOO, koje ne pružaju dovoljnu zaštitu ugovaraču osiguranja. U radu će pre svega biti reči o pojmu premije i trenutku kada se obaveza plaćanja premije smatra dospelom. U drugom delu rada razmatraće se odredbe ZOO o pravnim posledicama neplaćanja premije osiguranja, uz kritički osvrt na te odredbe, ali i novine koje donosi Prednacrt Građanskog zakonika Srbije i određene predloge za unapređenje regulative našeg prava u pogledu ovog pitanja.

POJAM I DOSPELOST PREMIJE OSIGURANJA

Premija osiguranja predstavlja bitan element ugovora o osiguranju obzirom da je besplatno preuzimanje rizika od strane osiguravača suprotno pojmu osigu-

određena ili određena tako da se prema podacima koji su navedeni u samoj polisi može sasvim precizno ista odrediti...”, Iz presude Višeg privrednog suda u Beogradu, Pž. 1976/2001 od 20. juna 2001. godine.

² J. Pak, *Pravo osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2011, 212.

³ A. Popović, D. Pejaković, “Uloga i značaj zaključivanja ugovora o osiguranju, pravna priroda polise i problemi nastanka ugovora o osiguranju u praksi”, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci*, 68.

ranja. Na osnovu definicije profesora Vladimira Jovanovića: "Premija osiguranja je svota novca koju osiguranik odnosno ugovarač osiguranja na osnovu ugovora ili zakona uplaćuje osiguravaču sukcesivno, u određenim vremenskim razmacima, dok traje odnos osiguranja (ili dok, kod nekih ličnih osiguranja, ne dostigne određeni iznos) odnosno koju isplaćuje odjednom prilikom ili odmah po zasnivanju odnosa osiguranja."⁴

Iz ovako defnisane premije osiguranja proizilazi da se ona može plaćati na dva načina: sukcesivno tj u određenim vremenskim razmacima (tekuća premija) ili odjednom, za ceo period osiguranja (miza). Način na koji je predviđeno plaćanje premije može imati uticaja i na pravne posledice neizvršenja ove obaveze. Visina premije se određuje prema prosečnom intezitetu rizika i iskazuje u tarifama koje za pojedine vrste osiguranja donosi osiguravač.

Zakonodavac propisuje generalno pravilo da se premija plaća u ugovorenim rokovima, što znači da se vreme plaćanja premije (rok do čijeg se isteka premija mora platiti), a time i dospelost obaveze osiguranika odnosno ugovarača osiguranja da plati premiju osiguranja, po pravilu, ustanovljava sporazumom ugovornih strana. Dakle, među ugovornim stranama može biti ugovoreno da se premija plaća prilikom ili posle zaključenja ugovora.⁵ Ipak, u praksi je opšteprihvaćeno pravilo da se premija plaća unapred za određeni vremenski period. Smatraće se da je ugovoreno da postoji obaveza plaćanja premija prilikom zaključenja ugovora ako postoji izričit sporazum ugovornih strana da se premija plati odjednom ili ako iz same prirode ugovora o osiguranju i sadržaja obaveza ugovornih strana proističe da se premija ima platiti odjednom u jednokratnom novčanom iznosu. U ovom slučaju dospelost plaćanja premije nastupa u trenutku zaključenja ugovora o osiguranju.

Međutim, u svakodnevnoj praksi društava za osiguranje je pravilo da se prilikom zaključenja ugovora uručuje samo polisa osiguranja u kojoj je naznačen iznos premije osiguranja, bez preciziranja vremena kada se taj iznos ima platiti i na koji način. Ovakve situacije dovode do značajnih teškoća prilikom utvrđivanja i ocenjivanja vremena dospelosti premije osiguranja i osnovanosti postavljenih odštetnih zahteva, a time i do različitih postupanja parničnih sudova prilikom odlučivanja o zahtevima oštećenih za isplatu naknade štete ili ugovorene svote. Iz tih razloga, a obzirom da u polisi nije navedeno da se premija plaća sukcesivno, u ovakvim situacijama postoji oboriva pretpostavka da je ugovoreno da se premija isplati odjednom i to u trenutku zaključenja ugovora. Najzad, i sama priro-

⁴ P. Šulejić, *Pravo osiguranja*, Beograd, 2005, 106.

⁵ S. Stanišić, "Pavne posledice docnje u placanju premije osiguranja", *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka, jul 2018, 104.

da nekih ugovora o osiguranju upućuje da je ugovoreno da se premija ima platiti u trenutku zaključenja ugovora. To će biti slučaj kod većine kratkoročnih ugovora o osiguranju koji se zaključuju na period od godinu dana ili na kraće vremenske periode, a u polisi osiguranja je naznačena premija osiguranja u jednokratnom iznosu.⁶

Za trenutak doselosti premije se vezuje i početak obaveze osiguravača da snosi posledice ostvarenja ugovorenog rizika. Dakle, kada je ugovoreno da se premija plaća prilikom zaključenja ugovora, obaveza osiguravača da isplati naknadu ili svotu određenu ugovorom počinje narednog dana od dana uplate premije.⁷ Ovakva klauzula je nesumnjivo u interesu osiguravača, što znači da osiguravač neće biti dužan nadoknaditi štetu čak i u slučaju kada ista nastane na dan zaključenja ugovora. Obzirom da se radi o dispozitivnom karakteru zakonske norme, dopuštene su i drugačije klauzule. Tako, na primer, u interesu osiguranika odnosno ugovarača osiguranja može biti ugovoreno da osiguravajuće pokriće počinje teći odmah, u trenutku zaključenja ugovora. Obaveza osiguravača u ovom slučaju nastaje u trenutku zaključenja ugovora. Međutim, ovakve klauzule su jako retke u praksi.

U praksi osiguranja mnogo je češće da se ugovorne strane sporazumeju da se premija osiguranja plaća posle zaključenja ugovora o osiguranju. To će biti naročito u slučaju ako se radi o ugovorima o višegodišnjem ili dugoročnom osiguranju kada premija ima karakter tzv. tekuće premije koja dospeva prvog dana tekućeg perioda osiguranja pod kojim se smatra period od jedne godine obzirom da je navedeni period najpovoljniji za utvrđivanje visine premija prema riziku koji se osiguranjem pokriva.

Kada se ugovorne strane sporazume da se premija plaća posle zaključenja ugovora, obaveza osiguravača da isplati naknadu ili svotu određenu ugovorom počinje da teče od dana koji je ugovoru o osiguranju označen kao dan početka osiguranja. Kao dan početka osiguranja, u praksi se najčešće naznačuje dan zaključenja ugovora o osiguranju, što znači da od toga dana počinje da teče osiguravajuće pokriće, bez obzira što premija još uvek nije plaćena. Obzirom da u takvom slučaju osiguravajuće pokriće teče, po pravilu, od dana zaključenja ugovora, to praktično ima za posledicu da će osiguravač biti dužan da ispunji svoju obavezu iz ugovora o osiguranju za sve one slučajeve koji su desili nakon proteka dana koji je određen u ugovoru kao dan početka osiguranja.⁸

⁶ S. Stanišić, 104-105.

⁷ ZOO, čl. 913, st. 1.

⁸ S. Stanišić, 107.

U slučaju obročnog plaćanja, podela godišnje premije osiguranja na rate nije od uticaja na obavezu osiguranika koji je i dalje dužan da plati ukupan iznos ugovorene godišnje premije što je vidljivo iz mogućnosti osiguravača da sve neplaćene premijske obroke iz tekuće godine osiguranja naplati prilikom ma koje isplate iz osnova dotičnog osiguranja.⁹

U našem pravu pitanje dospelosti obaveze na plaćanje preije osiguranja ponekad se rešava analognom primenom pravila sadržanih u Opštim uzansama za promet robom iz 1954. godine. It tih razloga dešava se da se pogrešno tumače pojedini izrazi koji se sreću u ugovorima i fakturama osiguravača. Na primer, ako je fakturi navedeno plaćanje "odmah" tumači se "u roku od osam dana", iako za tako nešto nema nikakvog zakonskog osnova u oblasti osiguranja i reosiguranja. Takođe, ako je plaćanje ugovoreno u ratama, datumi u kojima se rate premija moraju platiti osiguravaču ili reosiguravaču tumače se kao da obaveza plaćanja "stupa na snagu" tek na dan koji je naveden u ugovoru.¹⁰

Međutim, ova pravila se ne mogu primeniti u pravu osiguranja obzirom da trenutak ispunjenja obaveze plaćanja premije nastaje momentom zaključenja ugovora o osiguranju ili reosiguranju, a tehnički se sprovodi ispostavljanjem fakture, kao računovodstvenog dokumenta na osnovu kojeg se vrši knjiženje predmetne transakcije. Iako je vreme plaćanja premije predmet sporazuma ugovornih strana, zaključenjem polise osiguranja i navodjenjem datuma ili vremena kada pokriće stupa na snagu, što je redovno navedeno u polisama osiguranja, obaveza osiguravača na nadoknadu štete nastaje od tog datuma. Istog datuma bi trebalo da nastaje i obaveza ugovarača osiguranja, odnosno osiguranika da plati premiju. Ovo iz razloga što obavezi osiguravača da pruži pokriće nastaloj na tačno određen dan, odgovara obaveza ugovarača osiguranja da plati premiju, pa tako i obaveza plaćanja premije ugovarača osiguranja nastaje sa istim datumom.¹¹

Za razliku od našeg zakona gde pitanje dospelosti plaćanja premije osiguranja nije regulisano na adekvatana način, u uporednom pravu je najčešće samim zakonom predviđen rok za plaćanje premije osiguranja. Tako, u nemačkom pravu, obaveza ugovarača osiguranja je da celokupnu premiju ili prvu ratu premije plati u roku od 14 dana od prijema polise osiguranja.¹²

⁹ P. Šulejić, 231.

¹⁰ S. Jovanović, "Premija osiguranja neživotnih grana", *Evropska revija za pravo osiguranja*, 2/2007, 26.

¹¹ S. Jovanović, 26.

¹² Nemački Zakon o ugovoru o osiguranju, čl. 32, <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=861#38>, 17.04.2019.

U skladu sa ZOO, mesto plaćanja premije je mesto u kome ugovarač osiguranja ima svoje sedište, odnosno prebivalište, ako ugovorom nije određeno neko drugo mesto. Međutim, ovo je pravilo dispozitivne prirode i od njega ugovorne strane mogu odstupiti, pa mesto plaćanja premije može biti sedište osiguravača ili mesto ogranka - filijale koja je zaključila osiguranja ili mesto prebivališta osiguranika.¹³

POSLEDICE NEPLAĆANJA PREMIJE OSIGURANJA

Premija osiguranja predstavlja, kao što je već navedeno, bitan element ugovora o osiguranju, pa njeno neplaćanje ili neredovno plaćanje može imati dejstvo na postojanje osiguravajućeg pokrića i punovažnost samog ugovora. Premija se plaća osiguravaču ili njegovom zastupniku. U pravnoj teoriji i nauci smatra se da je neophodno da osiguravač obavesti ugovarača o dopelosti premije osiguranja. Ukoliko je stvar otuđena, osiguravač je dužan da obavesti o dospelosti premije pribavioca stvari, a ne vlasnika. Obaveštenje o dospelosti premije i početnom roku ne mora da bude uručeno lično ugovaraču osiguranja. Smatra se da je obaveštenje valjano dostavljeno i ukoliko je uručeno posredniku ili zastupniku osiguranja. Ništavo je, međutim, obaveštenje o početnom roku upućeno licu koje nije ovlašćeno da zastupa društvo ili nije imalo posebnu i ličnu obavezu da plati premiju.¹⁴

Ukoliko je ugovorom predviđeno da je plaćanje premije uslov za delovanje osiguravajućeg pokrića, neophodno je da osiguravač to na jasan način stavi do znanja ugovaraču osiguranja. Takođe, i kada je ugovoreno plaćanje premije u ratama, ugovaraču mora na jasan način biti stavljeno do znanja da je plaćanje prve rate uslov za početak dejstva osiguravajućeg pokrića, odnosno da pokriće počinje od trenutka plaćanja premije. Imajući u vidu činjenicu da prestanak osiguranja može imati za posledicu izostanak osiguravajućeg pokrića zakonom se predviđa neki oblik zaštite ugovarača siguranja (obaveštenje o dospelosti premije, upozorenje o gubitku pokrića, naknadni rok, mirovanje ugovora dok se premija ne plati).

U nekim pravima ukoliko prva ili jednokratna premija osiguranja nije plaćena o dospelosti, osiguravač može odustati od ugovora, osim u slučaju kada ne postoji odgovornost ugovarača osiguranja za neplaćanje. Takođe, ukoliko u međuvremenu nastupi osigurani slučaj on se oslobađa svoje obaveze prema ugovra-

¹³ ZOO, čl. 912, st. 3.

¹⁴ A. Pak, *Zaključenje i prestanak ugovora o osiguranju*, doktorska disertacija, Novi Sad, 2016, 148-149.

ču osiguranja, uz isti izuzetak.¹⁵ Na ovaj način se obezbeđuje adekvatan nivo zaštite ugovarača osiguranja, kao slabije ugovorne strane.

U pogledu posledica neplaćanja premije osiguranja razvila su se dva sistema: jedan u kome raskidu ugovora prethodi suspenzija dejstva za izvesno vreme i drugi u kome prethodne obustave nema. Prema prvom sistemu za vreme suspenzije rizik nije pokriven osiguranjem, ali osiguranik ima obavezu plaćanja premije. Osiguravač je dužan da podseti osiguranika na datum dospelosti premije i da mu ukaže na posledice suspenzije ugovora. Ukoliko premije budu plaćene u toku perioda suspenzije osiguravač ne može raskinuti ugovor i on obnavlja svoja dejstva za budućnost. U drugom sistemu ne postoji suspenzija ugovora, ali osiguravač pre nego što raskine ugovor mora osiguraniku ostaviti rok za ispunjenje obaveze. Ukoliko premija ne bude plaćena ni u tom roku ima pravo da ugovor otkáže bez otkaznog roka. U nekim sistemima poput nemačkog, ugovaraču osiguranja se daje mogućnost da i nakon raskida ugovora u roku od mesec dana uplati premiju osiguranja, i na taj način obnovi ugovor o osiguranju. Na ovaj način mu se praktično pored prethodno datog dodatnog roka za uplatu premije, pruža još jedan dopunski rok da premiju uplati ukoliko želi da ugovor održi na snazi. Međutim, ukoliko u tom periodu nastupi osigurani slučaj, osiguravač neće biti dužan da izvrši isplatu.¹⁶

Sva ova pravila se ne primenjuju kod osiguranja života. Smatra se da je tu plaćanje premije fakultativno, pogotovo ako je duže vremena trajalo obzirom da je osiguranik svojim uplatama stvorio izvesnu matematičku rezervu. U tom slučaju osiguravač retko ima mogućnost raskida ugovora, ali se vrši redukcija osiguranje sume.¹⁷

POSLEDICE NEPLAĆANJA PREMIJE U SRPSKOM PRAVU

Pozitivno pravo Srbije nije usklađeno sa standardima zaštite ugovarača osiguranja (potrošača) po pitanju posledica neplaćanja premije osiguranja. Iz člana koji uređuje posledice neplaćanja premije o roku ne vidi se na jasan način razlika između obaveze plaćanja premije kao uslova delovanja pokrića i obaveze plaćanja premije u toku važenja ugovora o osiguranju.¹⁸ Važno je odrediti koja ugovorna strana i pod kojim uslovima se nalazi u slabijem ugovornom položaju u pore-

¹⁵ Nemački Zakona o ugovoru o osiguranju, <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=861#38>

¹⁶ Nemački Zakona o ugovoru o osiguranju, <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=861#38>

¹⁷ P. Šulejić, 264.

¹⁸ N. Petrović Tomić, *Zaštita potrošača usluga osiguranja*, Beograd, 2015, 255.

đenju sa drugom stranom koja se nalazi u superiornom položaju.¹⁹ Kod ugovora o osiguranju, nesporno je da je ugovarač osiguranja u slabijem ugovornom položaju, pa tu činjenicu treba imati u vidu i prilikom zakonskog uređenja ugovora o osiguranju, pa samim tim i pravnih posledica neplaćanja premije.

Posledice neplaćanja premije osiguranja u srpskom pravu regulisane su Zakonom o obligacionim odnosima. Međutim, kako ove odredebe ne pružaju dovoljnu zaštitu ugovaraču osiguranja, pored rešenja ZOO prikazaćemo i rešenje predviđeno Prednactom Građanskog zakonika Srbije koje su u izvesnoj meri unapredile položaj ugovarača osiguranja, kao slabije ugovorne strane.

Zakon o obligacionim odnosima

Prema odredbama ZOO pravi se razlika između situacije kada je predviđeno da se premija osiguranja plaća prilikom zaključenja ugovora i kada se plaća posle njegovog zaključenja. Obzirom da u prvom slučaju obaveza osiguravača da isplati naknadu ili svotu određenu zakonom počinje narednog dana od dana uplate premije, u slučaju da osiguranik ne ispuni svoju glavnu obavezu neće delovati osiguravajuće pokriće.²⁰ Međutim, u slučaju kada obaveza plaćanja premije nastaje posle zaključenje ugovora obaveza osiguravača da isplati naknadu ili svotu određenu ugovorom, počinje od dana određenog u ugovoru kao dana početka osiguranja. U toj situaciji se postavlja pitanje šta se dešava ukoliko osiguranik ipak ne ispunjava redovno svoju glavnu obavezu. Odredbama Zakona o obligacionim odnosima predviđena su dva pravila.

Prema prvom ako ugovarač osiguranja premiju koja je dospela posle zaključenja ugovora ne plati do dospelosti, niti to učini koje drugo zainteresovano lice, ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu po isteku roka od trideset dana od dana od kada je ugovaraču osiguranja uručeno preporučeno pismo osiguravača sa obaveštenjem o dospelosti premije, ali s tim da taj rok ne može isteći pre nego što protekne trideset dana od dospelosti premije.²¹

Prema drugom pravilu u svakom slučaju, ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu ako premija ne bude plaćena u roku od godine dana od dospelosti

¹⁹ N. Petrović Tomić, "Nepravične klauzule i Principi evropskog ugovornog prava osiguranja", *Evropska revija za pravo osiguranja*, 2/2014, 45.

²⁰ ZOO, čl. 913, st. 1.

²¹ ZOO, čl. 913, st. 3.

sti²², ne uzimajući u obzir razloge zbog kojih premija nije plaćena o dospelosti.²³ Može se zaključiti da je prvo pravilo zaštitnički nastrojeno prema ugovaraču osiguranja. Naime, njemu se na ovaj način odobrava dopunski rok za izvršenje obaveze plaćanja premije, pod uslovom da mu je osiguravač uputio opomenu preporučanim pismom. Sa druge strane, drugo pravilo je nepravično prema ugovaraču i stvara pravnu nesigurnost sa tendencijom stvaranja povoda za iscrpljujuće spore između osiguravača i osiguranika.²⁴ Osiguravač ima pravo, ali ne i obavezu da osiguranika pozove da izvrši obavezu²⁵, a ukoliko se osiguravač drži po strani, ugovor će po isteku godinu dana presati ex lege, a da ugovarač osiguranja ni na koji način nije o tome obavešten. Obzirom da je ugovarač osiguranja pravno neuk i neupućen u osiguranje ova norma se čini izuztno nepravičnom, i on može biti neprijatno iznenađen kada ugovor po proteku godinu dana od dospelosti ex lege prestane da proizvodi dejstvo bez ikakvog obaveštenja od strane osiguravača.

U pogledu premija kod kojih je predviđeno plaćanje u ratama, ZOO ne sadrži odredbu u pogledu posledice neplaćanja dospelosti rate.

Prednacrt Građanskog zakonika Republike Srbije

S obzirom da odredbe Zakona o obligacionim odnosima nisu u dovoljnoj meri zaštitile ugovarača osiguranja kao pravno neuku stranu, pravilo o posledicama neplaćanja premije o roku je odredbama Prednacrt Građanskog zakonika u određenoj meri unapređeno, iako ove odredbe još uvek nisu u potpunosti na zadovoljavajućem nivou.

“Ako ugovarač osiguranja premiju koja je dospela posle zaključenja ugovora ne plati do dospelosti, niti to učini koje drugo zainteresovano lice, ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu po isteku roka od trideset dana od kada je ugovaraču osiguranja uručeno preporučeno pismo osigurača sa obaveštenjem

²² ZOO, čl. 913, st. 4.

²³ “...iz te odredbe proizilazi da za prestanak ugovora o osiguranju po sili zakona nije relevantno iz kojih razloga premija osiguranja nije plaćena, jer ugovor o osiguranju prestaje u svakom slučaju.”, Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Prevl. 183/94 od 22. juna 1994. godine.

²⁴ N. Petrović Tomić, 2015, 256.

²⁵ “...ugovor se raskida po samom zakonu, samo ako je prethodno osiguravač osiguraniku uručio preporučeno pismo sa obaveštenjem od dospelosti premije, i ostavio mu dodatni rok od 30 dana od uručivanja pisma da plati premiju. Dakle, osiguravač ima mogućnost, ne i obavezu, da u slučaju da osiguranik premiju ne plati o dospelosti, istog pozove da plati premiju u roku od 30 dana...”, Iz presude Višeg suda u Novom Sadu poslovni broj Gž.1538/2016 od 18.10.2017. godine) - Bilten Višeg suda u Novom Sadu, broj 9/2018, Intermex, Beograd, Autor setence: Marko Petrović, viši sudijski saradnik

o dospelosti premije i *nameri osigurača da ugovor raskine*, ali s tim da taj rok ne može isteći pre nego što protekne trideset dana od dospelosti premije.”²⁶ Prednacrt uvodi obavezu osiguravača da osiguraniku saopšti nameru da ugovor raskine čime se unapređuje zaštita ugovarača u odnosu na ZOO obzirom da mu se pored pružanja dodatnog roka za ispunjenje obaveze, na jasan način stavlja do znanja da će neizvršenje obaveze u dodatnom roku imati za posledicu raskid ugovora. Međutim, i ova odredba ima nedostataka. Naime, trebalo bi da se predvidi i forma u kojoj se pravo na raskid ugovora ostvaruje. Ako u obaveštenju o dospelosti osiguravač navede da ima nameru da raskine ugovor potrebno je da informiše ugovarača osiguranja i o tome kada nastupa dejstvo raskida (po prijemu obaveštenja, isteku nekog roka od prijema). Iz ovako predložene odredbe o obavezi osiguravača na obaveštenje o dospelosti premije i raskidu ugovora jedino se može zaključiti da se ugovor raskida kada istekne poslednji dan roka od trideset dana. Međutim, ugovor ionako prestaje po samom pravu po isteku poslednjeg dana počeknog roka od trideset dana kako je navedeno u predloženoj odredbi.²⁷

Ukoliko se osiguravač drži po strani, ugovor će prestati u svakom slučaju protekom roka od godinu dana od dospelosti ako osigurač nije izjavio da ugovor želi da ostane na snazi.²⁸ Ova odredba nije u značajnoj meri unapređena u odnosu na odredbe ZOO, osim mogućnosti osiguravača da ugovor održi na strani. Iz ugla ugovarača osiguranja, ukoliko osiguravač ne odluči da ugovor održi na snazi on *ex lege* prestaje bez ikakvog obaveštenja.

Prednacrt u još jednom pogledu unapređuje domaće zakonsko rešenje popunjavajući pravnu prazninu u pogledu neplaćanja dospеле rate premije. Naime, navedene pravne posledice nastaju i u slučaju neplaćanja dospеле rate premije. Ova odredba je dispozitivnog karaktera, pa ugovorne strane ovo pitanje mogu i drukčije urediti ugovorom.²⁹

Prednacrt u radnom tekstu iz 2010. godine predviđa kao alternativu suspenziju ugovora u skladu sa odredbama u uporednom zakonodavstvu³⁰. Međutim, tekst Prednacrtu iz 2015. godine tu alternativu ne predviđa. Prema ovom pravilu, u slučaju neplaćanja premije prvo dolazi do obustave ugovora po samom pravu po proteku mesec dana od dospelosti, a tek onda do raskida.³¹ Ugo-

²⁶ Prednacrt Građanskog zakonika Srbije, 2015, čl. 1427, st. 1., https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/260615-nacrt_gradjanskog_zakonika.html

²⁷ A. Pak, 153.

²⁸ Prednacrt Građanskog zakonika Srbije, 2015, čl. 1427, st. 2.

²⁹ Prednacrt Građanskog zakonika Srbije, 2015, čl. 1428.

³⁰ <https://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/>

³¹ N. Petrović Tomić, 2015, 257.

varaču je ostavljen dodatni rok koji ne može biti kraći od mesec dana od dana kada je preporučenim pismom obavješten o dospelosti premije da on ili drugo zainteresovano lice istu plati. Ukoliko ne izvrši navedenu obavezu ni u naknadnom roku, osiguravač može tražiti isplatu sudskim putem ili raskinuti ugovor. Jedini izuzetak od ovog pravila se odnosi na osiguranje života, kod koga je zbog njegove specifičnosti plaćanje premije fakultativno. Takođe, da bi se ugovor mogao raskinuti neophodno je da je u preporučenom pismu ugovarač osiguranja bio obavješten o datumu kad je bio dužan da plati premiju, kao i da ugovor može biti raskinut ukoliko ne dostavi premiju u ostavljenom roku. Ukoliko ugovor ne bude raskinut, osiguranje dobija dejstvo narednog dana po isplati zadocene premije.³² Ova alternativa, poznata u uporednom zakonodavstvu i izuzetno značajna za razvoj i unapređenje odredbi koje se odnose na pravne posledice neplaćanja premije osiguranja, ipak nije pronašla svoje mesto u tekstu Prednacrta Građanskog zakonika. Iako ova odredba nije u interesu ugovarača osiguranja, ugovorna disciplina je važna, a imajući u vidu da suspenziju ugovora predviđa veliki broj uporednih zakonodavstava, između ostalih i Francuski kodeks o osiguranju³³, po ugledu na koji je i regulisan ugovor o osiguranju u Prednacrta, možda bi ipak trebalo razmisliti o uvođenju ove alternative, uz njeno detaljno regulisanje, a na način da se ugovarač osiguranja zaštiti u meri u kojoj je to moguće, uz adekvatno informisanje.

Osiguranje života

U osiguranju života specifičnost u pogledu plaćanja premije osiguranja se sastoji u tome što je ono fakultativno, tj osiguravač nema pravo da zahteva naplatu dospelih premija sudskim putem. Ovaj princip proizilazi iz cilja koji se želi postići ovom vrstom osiguranja. Takođe, ova specifičnost je karakteristična samo za osiguranje života, ne i osiguranje od posledica nesrećnog slučaja.³⁴ Međutim,

³² Prednacrta Građanskog zakonika, 2010, čl. 1188a.

³³ "U slučaju neplaćanja premije ili dijela premije u roku od deset dana od datuma dospeća, i bez obzira na prava osiguravača da podnese tužbu za izvršenje ugovora, pokriće se može obustaviti tek trideset dana nakon što je osiguranik formalno obavješten o dospelosti premije...", Francuski kodeks o osiguranju, L113-3.

³⁴ "Osiguranje života i osiguranje od nesrećnog slučaja predstavljaju dva posebna vida osiguranja lica pa se sporno pitanje o pravu tužioca na utužene premije iz ugovora o osiguranju od posledica nesrećnog slučaja mora rešiti primenom odredbe člana 913. Zakona o obligacionim odnosima, što znači da nema mesta primeni odredbe člana 945. stav 1. istog zakona, kojom je uskraćena sudska zaštita zahtevu za isplatu dospеле premije iz ugovora o osiguranju života.", Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Prev. 69/02 od 3. aprila 2002. godine.

sankcije za neispunjenje ove obaveze ipak postoje i zavisno od pravnog sistema mogu biti u vidu redukcije osigurane sume, prestanka ugovornih odnosa ili suspenzije ugovora. Takođe, u praksi postoji neslaganje da li se ovaj princip odnosi i na prvu premiju osiguranja, ili je ograničen isključivo na naknadne premije. U cilju lakšeg rešavanja ovog problema u uslovima osiguranja je najčešće određeno da osiguravajuće pokriće deluje od plaćanja prvog obroka premije. Ovaj princip primenjuju i osiguravači u našem pravu.³⁵

Posledice neplaćanja premije se razlikuju u zavisnosti od toga koliki broj premija je do tog trenutka osiguranik već platio. Naime, najčešće je predviđeno da se ukoliko do prestanka plaćanja dođe pre isteka određenog broja godina (najčešće 2 ili 3) smatra da je osiguranik odustao od ugovora, osiguranje prestaje dalje da važi, a do tada uplaćenje premije se ne vraćaju. Međutim, ukoliko je osiguranik do tog trenutka redovno plaćao premiju već određeni broj godina, to za posledicu ima nakupljanje sredstava matematičke rezerve, pa samim tim ne dolazi do prestanka ugovora već se kao jedina posledica pojavljuje redukcija osigurane sume, do koje dolazi prema posebnoj tabeli.³⁶

Prema odredbama našeg Zakona o obligacionim odnosima takođe je predviđeno da ukoliko ugovarač ne plati neku premiju o dospelosti, osiguravač nema pravo da traži njeno plaćanje sudskim putem. Za razliku od nekih uporednopravnih rešenja koja predviđaju kraći rok u domaćem pravu je neophodno da su plaćene najmanje 3 godišnje premije kako bi se iz njih obrazovala matematička rezerva. U tom slučaju osiguravač može smanjiti osiguranu sumu na iznos otkupne vrednosti osiguranja, dok u suprotnom ima pravo na raskid ugovora. Ukoliko dođe do redukcije osigurane sume, važno je napomenuti da tu nije u pitanju novacija ugovora, reč je o istom ugovoru koji nastavlja svoja dejstva, samo sa nižom sumom osiguranja.³⁷ Takođe, u cilju zaštite osiguranika kao slabije strane zakon predviđa obavezu osiguravača da osiguranika pozove preporučenim pismom da u određenom roku, koji ne može biti kraći od mesec dana isplati dospelu pre-

³⁵ "Obaveza osiguravača da isplati ugovorenu osiguranu sumu počinje u 0.00 časova onog dana koji je u polisi označen kao početak ugovora o osiguranju, ako je do tog dana plaćena prva rata premije. Ako prva rata premije nije plaćena do dana koji je u polisi označen kao početak ugovora o osiguranju, obaveza osiguravača počinje u 0.00 časova narednog dana od dana kada je u celosti plaćena prva rata premije." https://www.sava-zivot.rs/media/store/savaLife/sr-RS/USLOVI_OSIGURANJA/20180514/Opsti_uslovi.pdf, 19.04.2019.

³⁶ Ova posledica može nastupiti samo kod onih osiguranja života kod kojih se stvara matematička rezerva, pa se ova pravila ne bi mogla primeniti na kratkoročno i privremeno osiguranje života.

³⁷ P. Šulejić, 481.

miju.³⁸ Ako se osigurani slučaj dogodio pre raskida ugovora ili smanjenja osigurane svote, smatra se kao da je osigurana svota smanjena odnosno da je ugovor raskinut, u zavisnosti od toga da li su premije bile plaćene bar za tri godine ili ne.³⁹ Prednacrta Građanskog zakonika Srbije u pogledu posledica neplaćanja premije osiguranja kod osiguranja života predviđa istovetno rešenje.

Ukoliko dođe do modifikacije ugovora redukcijom osigurane sume najčešće se takav ugovor može obnoviti na osnovu sporazuma ugovornih strana. Naime, osiguravač može pristati na obnovu osiguranja ukoliko osiguranik podnese pismeni zahtev, plati sve dospele premije, i ukoliko ispunjava uslove za prijem u osiguranje. Takođe, u opštim uslovima osiguranja se najčešće predviđa i rok u kom se može tražiti obnova ugovora. Za razliku od redukcije gde je reč o novaciji ugovora, ovde se zasnivaju dejstva novog ugovora.⁴⁰

ZAKLJUČAK

Obaveza plaćanja premije predstavlja osnovnu obavezu ugovarača osiguranja kojoj odgovara osnovna obaveza osiguravača da preuzme rizik obuhvaćen osiguranjem iz čega proizilazi njegova obaveza na određene novčane isplate ukoliko dođe do ostvarenja osiguranog rizika. Poštovanje zakonom propisane ugovorne discipline u pogledu plaćanja premije osiguranja je prvenstveno u interesu osiguranika odnosno ugovarača osiguranja, jer je takvo njegovo ponašanje kao ugovorne strane u ugovoru o osiguranju uslov za ostvarenje njegovih prava iz građansko-pravnog odnosa osiguranja. Međutim, česte su situacije da oni ne vrše svoju glavnu obavezu iz kog razloga će redovno nastupiti određene građansko-pravne posledice. Analiza odredbi našeg zakonodavstva, pre svega Zakona o obligacionim odnosima ukazuje da veliki broj pitanja nije rešen na adekvatan način. Na prvom mestu, nije adekvatno regulisano pitanje dospelosti premije, sa druge strane odredbe koje regulišu pravne posledice njenog neplaćanja ne vode u dovoljnoj meri računa o interesima ugovarača osiguranja, kao slabije ugovorne strane ovog ugovora. Pravila koja su predviđena Prednactrom Građanskog zakonika Srbije u određenoj meri unapređuju regulisanje ovog pitanja u domaćem zakonodavstvu, ali ne može se još uvek reći da su ova pravila na zadovoljavajućem ni-

³⁸ ZOO, čl. 945, st. 2.

³⁹ ZOO, čl. 945, st. 3.

⁴⁰ Opšti uslovi za osiguranje života, SAVA životno osiguranje, član 10., https://www.sava-zivot.rs/media/store/savaLife/sr-RS/USLOVI_OSIGURANJA/20180514/Opsti_uslovi.pdf, 19.04.2019.; P. Šulejić, 481.

vou. U njegovom tekstu kao alternativa ipak nije regulisano pravilo o suspenziji ugovora u slučaju neplaćanja premije, koje postoji u velikom broju sistema, i koje iako nije u interesu ugovarača osiguranja, ima značaj jer je ugovorna disciplina izuzetno važna. Iz tih razloga, smatramo da je ta alternativa važećem sistemu vredna razmišljanja.